

Sverige unikt som adoptionsland

Tobias Hübinette

(ur *Välfärd: SCBs tidskrift om arbetsliv, demografi och välfärd* 2/2007)

Sverige är ett av världens största adoptionsländer. De senaste åren har flera studier konstaterat en psykosocial utsatthet hos vuxna utlandsadopterade. Nu är det viktigt att vi lär oss hur det skall undvikas i framtiden.

Under ett halvt sekel har långt fler än en halv miljon barn från Asien, Sydamerika, Afrika och Östeuropa adopterats till västvärlden. Efter Kalla krigets slut och som en följd av den ökade globaliseringen har den internationella adoptionsverksamheten ökat i omfattning. I dag beräknas omkring 30 000 barn adopteras varje år varav drygt tusen till Sverige.

Sverige har en unik historia av att ta emot ensamkommande flyktingbarn som går ända tillbaka till mellankrigstiden. Under åren 1939–45 transporterades omkring 70 000 finska barn till Sverige. Av dem blev omkring 13 000 kvar permanent i landet som foster- eller adoptivbarn.

Ändå var det först i samband med Koreakriget i början av 1950-talet som internationell adoption uppstod i dess moderna mening, det vill säga att barn adopterades från i första hand länder i tredje världen till väst. Under andra hälften av decenniet anlände de första utlandsadopterade barnen till Sverige som sedan dess blivit ett av världens ledande mottagarländer med drygt 50 000 utlandsadopterade i befolkningen. Sydkorea är, likt en spegelbild till Sverige, det land som med upp emot 200 000 bortadopterade har sänt iväg proportionellt flest barn för internationell adoption.

Sverige har tillsammans med Norge och Danmark den största proportionen utlandsadopterade i relation till befolkningen. I absoluta tal har Sverige tagit emot det näst största antalet barn av alla länder i världen. Bara USA har tagit emot fler barn för adoption. Som en parentes kan nämnas att det i USA oftast är ättlingar till de utvandrade skandinaverna som adopterar barn från utlandet.

Den tysta migrationen, så kallas ibland internationell adoptionsverksamhet eftersom den inte betraktas som en del av den internationella migrationen. En utbredd och allmän uppfattning är i stället att den är en familjeangelägenhet. Något som inte har med vare sig andra historiska eller samtida barnmigrationer att göra. Inom den postkoloniala och feministiska forskningen ses dock internationell adoption som ett exempel på hur västvärlden fortsätter att transportera icke-vita befolkningar från sina före detta kolonier för att förse den vita medelklassen med barn.

Inom västerländsk etnicitetsforskning har det funnits en tydlig övilja att diskutera internationella adoptioner, vilket möjligtvis kan förklaras av den höga andelen adoptivföräldrar bland akademiker. Forskningen kring internationellt adopterade har mest handlat om att identifiera eventuella "tropiksjukdomar" vid ankomsten, samt att kvantifiera graden av anknytning och anpassning till adoptivföräldrarna och

mottagarlandet genom olika tester under barn- och ungdomsåren. Inom denna forskningstradition är fullständig assimilation inte bara ett naturligt och givet slutmål, utan också något som är helt oproblematiskt och som uppnås före vuxen ålder. Adopterade som inte beter sig enligt denna norm anses lida av obotliga traumatiska upplevelser från ursprungslandet eller av genetiska defekter från den biologiska familjen.

En ny generation forskare har under senare år ifrågasatt den här linjära synen på de adopterades identitetsutveckling och i stället fokuserat på de adopterades egna berättelser om olikhet och utanförskap. Adoptionen ses också ur ett livsperspektiv som koncentreras på vuxenlivet. Internationellt adopterade knyts till postkoloniala begrepp som hybriditet, det vill säga en känsla av att befinna sig mitt emellan eller utanför gängse ramar, och tredje rummet, det vill säga ett slags psykiskt tillstånd som inte är fast förankrat utan flytande och flyktigt. Man använder också feministiska tankegångar för hur rasism och sexism samverkar för att förstå de adopterades speciella situation där majoriteten av gruppen utgörs av icke-vita kvinnor.

Flera registerstudier har på senare år funnit en överrepresentation av psykisk ohälsa och sociala problem hos landets vuxna utlandsadopterade. Att tidigare forskning, som utgick från kvalitativa studier, inte fann några sådana tendenser beror antagligen på olika mätmetoder. Psykosocial problematik torde vara svårare att identifiera genom svarsformulär och intervjuer till ett urval av personer, ofta med adoptivföräldrar som uppgiftslämnare, än genom omfattande statistiska registeranalyser.

Det kan också handla om att man tidigare mest undersökte barn och ungdomar medan man i dag främst studerar unga vuxna och yngre medelålders personer. Erfarenheter från annan forskning, exempelvis bland personer från utsatta uppväxtmiljöer, visar att många psykiska och sociala problem uppkommer först senare i livet. Bland adopterade, som bland annat har en överrisk för självmord som är fyra eller fem gånger högre än genomsnittsbefolkningen, verkar risken eskalera med åldern snarare än avta.

Från olika håll har man försökt att bortförklara de nya forskningsresultaten. Negativa upplevelser i födelselandet, genetiskt arv eller jämförelser med fel kontrollgrupper är några av de invändningar som brukar resas. Men för att förstå resultaten av den nya svenska adoptionsforskningen föreslår jag en teori om multipla bördor, det vill säga att de negativa utfallen förklaras av den kombinerade effekten av faktorerna adoption, etnicitet, genus och klass.

Teorin om multipla bördor innebär att en vuxen utlandsadopterad i dagens Sverige har att konfronteras med samma typ av familjeproblematik som svenskadopterade – adoptionsfaktorn, och samma diskriminering som invandrare – etnicitetsfaktorn, och den västerländska sexualiseringen av icke-vita kvinnor – genusfaktorn, samtidigt som en privilegierad klassbakgrund inte är en fördel för icke-vita män utan snarare en nackdel – klassfaktorn. Utlandsadopterade har både nackdelen av att vara adopterade och av att vara utlandsfödda. Det stöds av att psykisk ohälsa är ungefär lika vanligt bland utlandsadopterade som bland svenskfödda som adopterats som barn. Den socioekonomiska statusen är dock högre bland svenskadopterade än bland utlandsadopterade. Och när utlandsadopterade jämförs med invandrare från samma

födelseländer har båda grupperna samma tendens till en lägre socioekonomisk status än etniska svenskar. Den högre förekomsten av psykisk ohälsa återfinns dock bara bland de adopterade. Bland utlandsadopterade har kvinnor högre förekomst av psykisk ohälsa än män. Det omvända gäller deklassering, det vill säga att man som vuxen har en lägre socioekonomisk status än man hade som barn, vilket i högre omfattning drabbar män än kvinnor. Utlandsadopterade som grupp har svårigheter att uppnå sina adoptivföräldrars höga socioekonomiska status.

Det är min uppfattning att det är hög tid att Sverige tar sitt ansvar som världens ledande adoptionsland och börjar ta vuxna utlandsadopterades speciella problematik på allvar istället för att komma med olika bortförklaringar. Studie efter studie har de senaste åren konstaterat en allvarlig psykosocial utsatthet hos denna grupp. Det är ett faktum att ingen annan etnisk eller social minoritet i landet har en så hög överrisk för försök till och genomförda självmord som just utlandsadopterade.

Nu när denna förhöjda sårbarhet har konstaterats, borde svensk adoptionsforskning undersöka betydelsen av och samverkan mellan de olika faktorerna adoption, etnicitet, genus och klass för att förstå hur psykisk ohälsa och social deklassering uppstår och hur den kan undvikas.

Tobias Hübinette forskar om vuxna utlandsadopterades erfarenheter av diskriminering och etniska identifikationer

Lästips

Lotta Landerholm, *Adopterad.*

*Lämnad. Vald. Och sen?*, Stockholm

2003

Sandra Patton, *Birthmarks:*

*Transracial adoption in contemporary*

*America.* New York 2000